Over dit boek

Dit is een digitale kopie van een boek dat al generaties lang op bibliotheekplanken heeft gestaan, maar nu zorgvuldig is gescand door Google. Dat doen we omdat we alle boeken ter wereld online beschikbaar willen maken.

Dit boek is zo oud dat het auteursrecht erop is verlopen, zodat het boek nu deel uitmaakt van het publieke domein. Een boek dat tot het publieke domein behoort, is een boek dat nooit onder het auteursrecht is gevallen, of waarvan de wettelijke auteursrechttermijn is verlopen. Het kan per land verschillen of een boek tot het publieke domein behoort. Boeken in het publieke domein zijn een stem uit het verleden. Ze vormen een bron van geschiedenis, cultuur en kennis die anders moeilijk te verkrijgen zou zijn.

Aantekeningen, opmerkingen en andere kanttekeningen die in het origineel stonden, worden weergegeven in dit bestand, als herinnering aan de lange reis die het boek heeft gemaakt van uitgever naar bibliotheek, en uiteindelijk naar u.

Richtlijnen voor gebruik

Google werkt samen met bibliotheken om materiaal uit het publieke domein te digitaliseren, zodat het voor iedereen beschikbaar wordt. Boeken uit het publieke domein behoren toe aan het publiek; wij bewaren ze alleen. Dit is echter een kostbaar proces. Om deze dienst te kunnen blijven leveren, hebben we maatregelen genomen om misbruik door commerciële partijen te voorkomen, zoals het plaatsen van technische beperkingen op automatisch zoeken.

Verder vragen we u het volgende:

+ *Gebruik de bestanden alleen voor niet-commerciële doeleinden* We hebben Zoeken naar boeken met Google ontworpen voor gebruik door individuen. We vragen u deze bestanden alleen te gebruiken voor persoonlijke en niet-commerciële doeleinden.

+ *Voer geen geautomatiseerde zoekopdrachten uit* Stuur geen geautomatiseerde zoekopdrachten naar het systeem van Google. Als u onderzoek doet naar computervertalingen, optische tekenherkenning of andere wetenschapsgebieden waarbij u toegang nodig heeft tot grote hoeveelheden tekst, kunt u contact met ons opnemen. We raden u aan hiervoor materiaal uit het publieke domein te gebruiken, en kunnen u misschien hiermee van dienst zijn.

+ *Laat de eigendomsverklaring staan* Het “watermerk” van Google dat u onder aan elk bestand ziet, dient om mensen informatie over het project te geven, en ze te helpen extra materiaal te vinden met Zoeken naar boeken met Google. Verwijder dit watermerk niet.

+ *Houd u aan de wet* Wat u ook doet, houd er rekening mee dat u er zelf verantwoordelijk voor bent dat alles wat u doet legaal is. U kunt er niet van uitgaan dat wanneer een werk beschikbaar lijkt te zijn voor het publieke domein in de Verenigde Staten, het ook publiek domein is voor gebruikers in andere landen. Of er nog auteursrecht op een boek rust, verschilt per land. We kunnen u niet vertellen wat u in uw geval met een bepaald boek mag doen. Neem niet zomaar aan dat u een boek overal ter wereld op allerlei manieren kunt gebruiken, wanneer het eenmaal in Zoeken naar boeken met Google staat. De wettelijke aansprakelijkheid voor auteursrechten is behoorlijk streng.

Informatie over Zoeken naar boeken met Google

Het doel van Google is om alle informatie wereldwijd toegankelijk en bruikbaar te maken. Zoeken naar boeken met Google helpt lezers boeken uit allerlei landen te ontdekken, en helpt auteurs en uitgevers om een nieuw leespubliek te bereiken. U kunt de volledige tekst van dit boek doorzoeken op het web via `http://books.google.com`

194

7. 14. 1826.

VLUGTIGE WOORDEN

OVER

NEDERLANDSCHE

TAALZUIVERING

EN

TAALVERRIJKING,

inzonderheid ook met opzigt tot hetgene de nieuwe Wetboeken daartoe kunnen en zullen bijdragen.

DOOR

Mr. B. H. LULOFS.

De prijs is 50 cents.

K
64

Digitized by Google

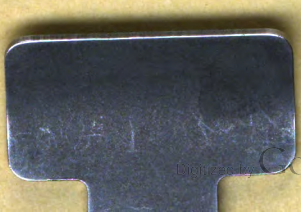
Digitized by Google

Digitized by Google

Digitized by Google

VLUGTIGE WOORDEN

OVER

NEDERLANDSCHE

TAALZUIVERING

EN

TAALVERRIJKING,

inzonderheid ook met opzigt tot hetgene de nieuwe Wetboeken daartoe kunnen en zullen bijdragen.

DOOR

Mr. B. H. LULOFS,

Hoogleeraar voor het vak der Nederlandsche Letterkunde en Welsprekendheid aan 's Rijks Hoogeschool te Groningen, Lid van verschillende Letterkundige Genootschappen te Amsterdam, Rotterdam, Leyden, Utrecht, Antwerpen, Gent, Brugge enz.

> Wy *geledeerde Comparanten*, riepenze, *protestéren* voor ons en onze *legitime geprocréërde descendenten*, ja *estimérén* ons *gevilipendeert* en *provocérem contra* zulk eene *sanguinolente sententie; omnes*, die aen ons *dependéren*, zullen voor ons *de rato cavéren, sub expresse renuntiatie* van de *beneficien excussionis, divisionis et ordinis; item* onze Vrouwen, *authentica si qua mulier;* daerom gaet u niet *verabuséren*, om onze *libertevt* te *confisquéren.*
>
> Ik verstaeje niet, zey de D....l, jy zeu Duits spreken, zoo waerje lui mit eeren.
>
> Oud-Nederlandsch Klachtspel.

Te Groningen, bij

J. OOMKENS,

1826.

KONINKLIJKE BIBLIOTHEEK

0655 4684

Digitized by Google

KONINKL.
BIBLIOTHEEK
TE 'SHAGE.

Digitized by Google

VOORREDE.

Dezer dagen heeft mij de lust bekropen het nevensgaande ſtukje te ſchrijven, hetwelke hiermede aan de welwillende aandacht van het geëerde Algemeen en inzonderheid van hen, die tot de loutering en verrijking onzer taal tegenwoordig de beste gelegenheid hebben, beſcheiden wordt aanbevolen.

De ſnaakſche woorden, die ik uit de klucht van Oene, *door* JAN VOS, *op den titel heb aan-*

Digitized by Google

getogen, zullen, hoop ik, niemand in den waan brengen, dat in dit boekske een Hekelſchrift op dezen of genen ſtand of beroep te zoeken zij. — Ver is zulks van mij geweest. Die aanhaling moet blootelijk ſtrekken tot een wat vervrolijkend uithangbord voor de deur van dit mijn papieren huisje; — indien ik dit vlugtig opſtel, boertender wijze, zoo eens noemen mag. — En hiermede, geëerde Lezer, vaar wel!

Groningen,
in Wintermaand
1825.

DE SCHRIJVER.

Dat

Dat onze taal eene rijke ſpraak is, heeft men dikwerf gezegd, en men kan zulks ook met regt doen, als men met het woord rijk geene al te buitenſporige denkbeelden verbindt, en zich wacht, om haar in die hoedanigheid boven alle andere talen van Europa te verheffen. Verkeerd doet men, om dan te gelijker tijd heftig op hare mededingſter in de zuidelijke gewesten onzes Rijks, op het Fransch, te ſmalen, en hetzelve als eene arme, berooide bedelaarſter te doen voorkomen. Dit behoort tot die ſtellingen, welke in een' wreveligen luim zoo maar los weg heen gezegd zijn geworden, en voorbarig en zonder onderzoek vervolgens nagepraat en nagebaauwd. Het Fransch toch, zoo als het tegenwoordig beſtaat, en wanneer men niet te fijn napluist, hoe het al aan zijnen overvloed kome, is eene zeer rijke taal, vooral rijk voor den ſtijl in het Ondicht, welk laatſte in het Fransch niet alleen woorden in overvloed bezit, maar ook eene bijzondere lenigheid, plooibaarheid en ſmijdigheid (zoude HOOFT zeggen) om de gedachten in al hare wendingen en ſchaduwingen uit te drukken, terwijl het daaren-

Digitized by Google

boven op eene groote bevattelijkheid en juistheid bogen kan. Trouwens, dit is niet vreemd; want de wijze, waarop de woorden in het Fransch gerangſchikt worden, is hoogst geleidelijk, en hoezeer in haar' geheelen omvang niet even zamenhangend en in een geweefd, als die in het Nederlandsch, dikwerf gemakkelijker te volgen, dan deze. Te gelijker tijd ontleent het Fransch voor een groot gedeelte zijne woorden uit talen, die reeds ſinds eeuwen de talen der geheele wetenſchappelijke wereld zijn, en die de bekendheid, de vastheid en bepaaldheid harer woordbeteekenisſen ook nog op hare afſtammelingen, het Fransch, en de overige zuidelijke en zuidwestelijke talen van Europa hebben doen overerven.

Maar, om tot ons Nederlandsch terug te keeren — iedereen, die deszelfs ſchatkamers naauwkeurig bezigtigd en door eene aanhoudende beoefening onzer redenaren en dichters zich eenen genoegzamen voorraad van woorden en zegswijzen eigen gemaakt heeft, zal gretig met mij beämen, dat het, op zijn minst genomen, eene zeer gegoede taal mag heeten, zoodat het, over het algemeen, ſlechts aan de onkunde eens ſchrijvers-zelven te wijten zijn zal, wanneer hij zich in dezelve zoo goed niet uitdrukt, als een Engelschman, Hoogduitſcher of Franschman in de zijne. Kortom, wij zouden ons Nederlandsch, al ſchertſende, bij eene deftige jonkvrouw vergelijken kunnen, die er, zoo als men het noemt, warmtjes

in

Digitized by Google

in zit; wie het in geenen deele aan kleederen en dagelijksch huisraad ontbreekt, ja, die ook, als het te pas komt, hare gasten in zeer fraaije pronkzalen ontvangen, en daarbij in een' weidschen dos te voorschijn treden kan, hoewel zij zich voor het overige niet dadelijk met alle nieuwerwetsche snoffjes en elken bonten opschik ophoudt, en er zich ook voor wachten moet, om eene al te ligtvaardige en wulpsche kleeding aan te nemen.

Een groot voorregt dezer Jonkvrouw is het ook, dat zij niet alleen een aardig fortuin bezit, maar ook nog van liever lede rijker wordt en rijker kan worden, daar zij van hare voorouders, wier stamboom zich geheel en al in den nacht der eeuwen verliest, mijnen geerfd heeft, waaruit zij telkens nieuw goud en zilver delven kan. Met ander woorden, geachte Lezer, en om niet tot vervelens toe in dezen verbloemden zegstrant voort te gaan: onze taal kan haren woordenschat telkens vermeerderen. Zij kan voor nieuwe denkbeelden nieuwe uitdrukkingen scheppen, want zij bezit een goed aantal van duidelijke en verstaanbare zoogenaamde voor- en achtervoegsels van afleiding, met wier behulp zij van hetgeen de spraakkunstenaars een stamwoord noemen, één of meer afgeleide woorden vormt. Zoo (om een enkel voorbeeld tot opheldering bij te brengen) de lettergreep *ge* voorklampende, en die van *te* aanstaartende, maken wij van *Berg*, *Gebergte*. Zoo zagen wij in onze dagen door bij-

Digitized by Google

voeging van het achtervoegſel *ing* of *ling* aan het woord *lot* of *lote*, het nieuwe woord *Loteling* ontſtaan, waarmede namelijk zij, die in de krijgsopſchrijving of *Conſcriptie* vallen en bij die gelegenheid loten moeten, niet onaardig aangeduid worden. Hier komt bij, dat onze taal, even als hare naaste zuster, het Hoogduitsch, en als hare half-zusters of nichten, het Engelsch, Deensch en Zweedsch, zeer gemakkelijk twee, ja ſoms meer op zich-zelve ſtaande woorden aaneenkoppelt, en er, in navolging der oude Grieken, één woord uit ſchept; gelijk wij b. v. voor het Franſche *bouton de rose* eenvoudig *rozeknop* zeggen; voor *lit de mort*, *doodbed*; voor *salle à manger*, *eetzaal*, voor *ce qui trouble les sens* of *les esprits*, *zinverbijsterend*, of *bedwelmend*, enz. enz. enz.

In dit laatſte opzigt overtreft onze taal verre weg het Fransch, hetwelk die gemakkelijkheid en duidelijkheid in het zamenkoppelen en verſmelten van twee of meer woorden of woordjes tot één, niet zoo bezit, gelijk dan ook deze eigenſchap, over het algemeen, aan de zuidelijke en zuidwestelijke talen van Europa, die men gewoon is de Romaniſche te noemen, niet zoo eigen is, als aan die van den Duitſchen en ook die van den Slavoniſchen ſtam.

Daarentegen heeft het Fransch het voorregt, dat het zeer ligt nieuwe woorden en woordkoppelingen uit het Latijn en Grieksch overneemt, of, beter gezegd, met behulp van die talen ſmeedt; iets, waardoor het

zijne

Digitized by Google

zijne ſchatten telkens vermeerdert. Van daar die duizenden van nieuwe Franſche woorden, welke wij, vooral in de wetenſchappelijke vakken, en inzonderheid ook in de laatſte tijden, hebben zien te voorſchijn treden, en die de Franſche woordenboeken al meer en meer doen zwellen en lijviger worden.

Neem eens, geachte Lezer, woorden, als daar zijn: *ovoïde*, (*eivormig*) *odontalgie*, *odontalge*, (*tandpijn*, *tandmeester*) *odontoïde*, (*tandvormig*) *odonthirée*, (*tandbloed-vloeijing*) *multipare*, (*veelbarend*) *monandrie*, (*éénmannighcid*) *negrophile*, (*negervriend*) *monachisme*, (*monnikke-wezen*) *oxyphonie*, (*ſcherp- of ſchelſtemmigheid*) *syllaber*, *syllabisation*, (*ſpellen*, *lettergreep-vormen*) *myopie*, (*bijziendheid*, *kortzigtigheid*) *mollipenne*, (*week-gepend*, *weekvleugelig*) *ochlocratie*, (*volksregering*, *volksdwingelandij*) *uniflore*, (*éénbloemig*) *litographie*, (*ſteendrukſchrift*) *kaleidoscope*, (*ſchoonkijker*) *confraterniser*, (*verbroederen*) *cynorexie*, (*hondshonger*) *fête decadaire*, (*tiendag-feest*) *hepatoscopie*, (*lever-waarzeggerij*) *idemiste* (*ja-broer*, *hetzelfde-zegger*) *uromancie*, (*piswigchelarij*, *piskijkkunst*) *vitrescibilité*, *vitrification*, (*verglaasbaarheid*, *glaswording*) *lucifugace*, (*lichtvliedend*, *lichtſchuw*) *oxider*, (*verzuren*) *oxigène* (*zuurſtof*) *oxigèner* (*verzuurſtoffen*) *hypothalattique*, (*onder-water-zwemkunst*) *hygiène*, (*gezondheidsleer*) *hydrophthalmie*, (*oog-waterzucht*) *kallipedie*, (*ſchoon-kinder-makerij*, of *kunst*, *om ſchoone kinderen te telen*) *hemophobe*, (*bloedſchuw*, *aderlatingſchuw*) *hypernepheliste*, (*boven-de-wolkenkijker*) *homophage*,

Digitized by Google

(*raauw-eter*, *raauwvleesch-eter*) *idropathique*, (*eigen-lijdend*) *pedopholotomie*, (*kind-aderlaatkunst*) *cryptogamie*, (*geheim-echt*) *hydrophysocele*, (*wind-waterbreuk*) *ophiolatrie*, (*ſlangaanbidding*) *mammifére*, (*tepeldragend*, of *zoogdier*) *onychomancie* (*nagelwigchelarij*) *palingenesie* (*wederherleving*) *démonétisation*, (*muntverlaging*, *muntafzetting*) *unisexuel*, (*éénkunnig*) *heptandrie*, (*zevenmannigheid*) *sophistiquer*, (*vervalſchen*, *vermengen*, *b. v. wijn*, *bier*, *enz.*) *theophilantrope*, (*God-en-menſchenvriend*) *vacciner*, (*koepok-enten;* en duizenden van ſoortgelijke, die allen klinkklaar Grieksch of Latijn, of wel Grieksch-Latijn of Latijn-Grieksch zijn, ſchoon velen er van misſchien even min door PLATO en CICERO verſtaan zouden worden, als een eenvoudig Fransch landman er een' enkelen tittel of *jota* van begrijpen zal. Dit toch is het groote gebrek van al dergelijke nieuwe Franſche woordſmedingen, dat zij voor een' Geleerde bruikbaar zijn, maar voor een ongeletterd Franschman, zoo duister, als weleer het Egyptisch beeldſchrift; ten zij men hem derzelver beteekenis, even als die van geheel vreemde woorden, eerst verklare en uitlegge. Wat Franschman toch, al heeft hij zijne taal met de moedermelk reeds ingezogen, en al ſtamt hij af uit een Fransch geſlacht, ouder, dan dat van hem, op wiens ſtamboom, zoo wat op de helft, te lezen was: NB. *Omſtreeks dezen tijd heeft God de wereld geſchapen;* wat Franschman, herhaal ik, kan het zoo even genoemde woord *odontalgie* ontraadſelen,

als

Digitized by Google

als hij niet weet, dat *odous* in het Grieksch een *tand* en *algos* zoo veel als *pijn* of *ongemak* beteekent; of wel *lithographie*, als hij het Griekſche *lithos* (*een ſteen*) en *grapho* (*ſchrijven*) niet kent; *uromantie*, als hij van het Griekſche *ouron* (*pis*) en *mantis* (*een waarzegger*) niet gehoord heeft; *multipare*, zoo hem het Latijnſche *multum* (*veel*) en *parere* (*baren*) vreemd is; *hemophobe*, als hij zich het Griekſche *haima* (*bloed*) en *phobos* (*vrees*) niet herinnert, enz. enz?

Met dit al, zal men zeggen: de Franſche Geleerden vinden bij dergelijke woorden toch maar baat, en eindelijk leert ook de Ongeletterde dezelve verſtaan, terwijl zij dan voorts niet alleen in den wetenſchappelijken, maar ook zelfs in den hoogdravenden redenaarsſtijl gangbare munt worden of zullen worden. Kunnen wij echter, zal men er bijvoegen: ook niet even goed zulke woorden aan het Grieksch en Latijn ontfutſelen, en met die vreemde waar de kleederenkast en de pronkvertrekken van onze bovengenoemde Nederlandſche Jonkvrouw ſtofféren? Kunnen wij dit vooral niet doen in een' eenvoudig-wetenſchappelijken en leerkundigen ſtijl? — Ei lieve, waarom niet, geachte Lezer! Niemand heeft den Franſchen alleen den vrij- en gunstbrief hiertoe gegeven; maar dergelijke Grieksch-latijnſche uitdrukkingen hebben, behalve het reeds aangeſtipte groote gebrek van duisterheid voor den Ongeletterde, daarenboven bij ons het mangel, dat zij een' meer

Digitized by Google

ſierlijken, deftigen en plegtſtatigen ſchrijftrant merkelijk ontluisteren. Te weten, iedereen ziet haar oogenblikkelijk aan, dat zij vreemdelingen zijn. Zij ſteken, als kakelbonte lappen, op ons effen Hollandsch kleed af, en zulks, wijl zij tot een' anderen taalſtam of taaltak, dan den onzen, behooren; wijl zij Romanisch of Romansch, onze woorden integendeel, over het algemeen, van dien ſtam zijn, welken men den Duitſchen noemt. Nu verſchilt echter tegenwoordig de bewerktuiging en vooral ook de klank en de uitſpraak van de noordelijke, en bepaaldelijk van de Duitſche talen zoodanig van die der zuidelijke of zuidwestelijke ſpraken van Europa, dat, voor zoo ver de woorden uit de laatstgemelde niet door een lang tijdsverloop met onze taal vereenzelvigd, en hunne beſtanddeelen in het Nederlandsch, als het ware, ſcheikundig opgelost en verſmolten zijn, zij altijd, gelijk wit en zwart, bij elkander af zullen ſteken. Is dit echter, zal men vragen: in het Fransch ook niet het geval? — Neen, geachte Lezer, want vooreerst behoort de Franſche taal, zoo als zij tegenwoordig beſtaat, zelve tot de zuidelijke en zuidwestelijke talen van Europa, en hare grondſtof is reeds voor een groot gedeelte oud-Latijn, en daardoor ook oud-Grieksch, terwijl daarenboven de oud-Gallifche tongvallen vermoedelijk reeds vrij naauw met de oud-Latijnſche zullen hebben zamengehangen. Kaapt dus Jufvrouw *Galliette*, zoo als, meen ik, de groote Hoogduitſche Dichter KLOPSTOCK ergens, al boer-

ten-

tende, het Fransch noemt, nog bij herhaling Griekſche en Latijnſche of Grieksch-Latijnſche woorden weg, zoo doet zij in den grond niets anders, dan uit hare oude, ſteeds voor haar open geblevene bronnen putten. Wij integendeel, tot diezelfde wellen de toevlugt nemende, halen wateren, die, in ſmaak en kleur, veel te veel van de onze verſchillen.

Maar hier komt nog iets zeer gewigtigs bij. Onze luchtige, wufte en ſpringerige naburen hebben, van eeuwen herwaarts, de beminnelijke gaaf, om zich eens anders goed toe te eigenen, bijzonder wel verſtaan, en tevens daarbij de bekwaamheid bezeten, om het dus, of al fleemend afgetroggelde, of door list en ſchalksheid ongemerkt ingepalmde, of met geweld gekaapte en gevrijbuite, dadelijk zoo in te zwachtelen en te vermommen, dat iedereen het voor hun eigen goed aan zoude zien. Inderdaad, eene gansch niet te verſmaden kunst, voor iedereen, die naar aardſchen roem en luister ſtreeft! Dezen vond nu, ſpreiden de Franſchen (maar de Engelſchen in hunne *lappe-deken-ſpraak* nog meer) ook in hunne taal ten toon. Zij ſtroopen, om het dus te noemen, van heinde en veer op vreemd grondgebied; zij plunderen, zoo als wij zagen, de graven van Grieken en Romeinen; zij nemen van vriend en vijand over; zij dringen tot in het hooge Noorden door en ſlepen van alle zijden nieuwe woorden bij elkander, maar hullen en ſluijeren die woorden oogenblikkelijk zoo in, geven hun zulk een Fransch

Digitized by Google

kleurtje, radbraken ze met hunne ſtramme en onbuigzame ſpraakwerktuigen, die nimmer eene vreemde taal regt kunnen leeren uitſpreken, zoodanig, dat niemand ze nu bij hen meer als vreemden aan zal zien, maar integendeel trouwhartig meenen, dat het van ouder tot ouder geboren en getogen Franſchen zijn. Zoude men dus wel willen gelooven, dat de Franſche taal, in hare oorſpronkelijke woorden, misſchien voor een vijfde uit oud-Duitſche, dat wil zeggen Hoog-en Nederduitſche woorden, is zamengeſteld? Onderwijl is zulks vrij bewijsſelijk, maar men moet ſcherpe en met een' goeden' woordafleikundigen bril gewapende oogen hebben, om ze te herkennen. Wie toch zal in het Franſche *écrevisse*, *écurie*, *angoisse*, *brèche*, *gros*, *maréchal*, *maint*, *bésace*, *canif*, *laquais*, *huis*, *lècher*, *écorce*, *auberge*, *cochemar*, *bouc*, *jardin*, *soupe*, *étable*, *esquif*, *épreuve*, *espion*, *dépit*, *bize*, *battre*, *grappe*, *blanc*, *épier*, *arrêter*, *lansquenet*, *havresac*, *biram-brot*, *chaloupe*, *bigot*, enz. ons of in het algemeen het Duitſche of oud-Duitsche *kreeft*, *ſchuur*, *angst*, *breuk*, (*van breken*), *groot*, *maarſchalk* (*oudtijds paardeknecht*), *menig*, *beêzak* of *bedelzak*, *knijf*, *lakker* (d. i. *looper*), *huis*, *lekken*, *ſchors*, *herberg*, *koetsmerrie*, (d. i. *nachtmerrie*), *bok*, *gaard*, *ſop*, *ſtal*, *ſchip*, *proef*, *ſpie*, *ſpijt*, *biezen* (d. i. *blazen*), *batten* (d. i. *ſlaan*), *greep*, *blank* (*van blinken*), *krijten*, *rusten*, *lansknecht*, *haverzak*, *bier-en-brood*, *ſloep*, *bij God!* herkennen, terwijl intusſchen de Frankiſche en

Digitized by Google

oud-Germaanſche afſtamming van die woorden zeker genoeg is. Kortom, de Franſche tong wringt en draait, vijlt, likt en polijst een vreemd woord zoo lang, tot dat het er even glad, als een inlandsch, uitziet, en volmaakt denzelfden klank heeft, als alle andere Franſche woorden. In ons Nederlandsch integendeel, (en even zoo in het Hoogduitsch) behouden de meeste uitdrukkingen, die uit een' anderen ſpraakſtam, dan den onzen, ontleend zijn, eeuw uit, eeuw in, haar uitheemsch voorkomen. Al pogen wij er ook een Nederlandsch kleurtje aan te geven, al ſtrijken wij er bij herhaling de Nederlandſche taalkwast over, het is de Mooriaan gewasſchen; de grondkleur, de oude doodverw dringt telkens weder door; de oorſpronkelijke, zuidelijke trekken worden, wat momtuig men er ook voorhange, telkens weder zigtbaar, en in de uitſpraak dier woorden hoort iedereen klanken uit andere gewesten. Wie herkent b. v. niet woorden, als daar zijn, *conſultéren*, *declaméren*, *confiscatie*, *catechiſatie*, *officier*, *transactie* en honderd ſoortgelijke, voor ſpeelkinderen, voor een bastaardkroost, dat uit geene Nederlandſche, en in het algemeen uit geene Duitſche ouders geteeld is, wat moeite men ook gedaan hebbe, om het te wettigen en, mag ik het dus noemen, in te burgeren. Men merkt dadelijk, dat dergelijke woorden noch Nederlandſche beſtanddeelen, noch een' Nederlandſchen klank en val hebben, en dat hunne afſtamming en verwantſchap ver van hier en in geheel ongelijkſoortige

ta-

Digitized by Google

talen te zoeken is. Sommigen dier uitdrukkingen, wel is waar, zijn door het zeer lang verloop van tijd, of wel, omdat zij oorſpronkelijk minder uitheemsch van gedaante waren, (gelijk men b. v. zelfs in Frankrijk en Italie inboorlingen aantreft, die er als Hollanders uitzien) tamelijk wel vernederlandscht of verduitscht. Neem, b. v., *priester*, *predikant*, *ledekant*, *natuur*, *papier*, *inkt*, *vers*, *kroon*, *troon*, *ſchepter*, *kleur*, *cel*, *citer*, *klooster*, *abt*, *monnik*, *bijbel*, *kasteel*, *koor*, *rivier*, *fontein*, *fortuin*, *prins*, *prinſes*, *keizer*, *metaal*, *marmer*, *kaart*, *graad*, *cirkel*, *altaar* of *outer*, *feit*, *kanon*, *purper*, *ſingel*, *koster*, *biſſchop*, en vele dergelijke, die, niettegenſtaande zij allen Griekſche of Latijnſche taal-uitgewekenen of *Emigranten* zijn, er tegenwoordig echter, gelijk menig kleinkind der Franſche vlugtelingen of *Refugiés*, als ronde, eerlijke Hollanders uitzien. Maar uitzonderingen werpen geen' regel om ver, en deze blijft altijd: dat vreemde woorden zich moeijelijk met onze taal verbroederen laten, en dat, zoo men ons Nederlandsch op eene gepaste, ſierlijke en bevallige wijze verrijken wil, men zulks, *zoo veel mogelijk*, uit deszelfs eigene, of in het algemeen, uit Duitſche bronnen doen moet.

Wel nu, geachte Lezer, dit doen wij dan ook, en hebben zulks ſinds jaren en eeuwen vlijtig en met een zeer gelukkig gevolg gedaan. Van daar, dat een aantal uitheemſche en bastaardwoorden, door echt Nederlandſche of ten minſte door meer Neder-

land-

Digitized by Google

landſche vervangen zijn geworden, hebbende het Gebruik deze laatſten van liever lede zoodanig goedgekeurd, bekrachtigd en in hunne beteekenis geſtijfd, dat zij thans een' even vasten, en onwrikbaren zin hebben, als de vreemdelingen, die zich, vóór hun' tijd, hadden ingedrongen. Of verſtaat niet de eenvoudigſte Nederlander tegenwoordig even goed, ja beter, ja inniger ſoms, het woord *Gemeenebest*, als of dan *Republiek*; *Staatsregeling* of *Grondwet*, als *Conſtitutie*; *Schouwburg* als *Comediehuis*; *Schouwtooneel* als *Theater*; *Treurſpel* als *Tragedie*; *Schuldeiſcher*, *Schuldenaar* als *Crediteur* en *Debiteur*; *Godsdienst* als *Religie*; *Geestdrift* als *Enthuſiasmus*; *Genade* als *Pardon*; *Veldſlag* als *Bataille*; *Heelmeester* als *Chirurgijn*; *Geneesheer* als *Doctor*; *Denkbeeld* als *Idée*; *Stelſel* als *Systema*; *Boekverkooping* als *Auctie*; *Natuurkunde* (aan welks vooreinde-zelf echter een buitenlandsch reukje is) als *Phyſica*; *Woordenboek* als *Dictionnaire*; *Wijsgeer* als *Philoſoof*; *Verbeurdverklaring* als *Confiscatie*; *lijfſtraffelijk* als *crimineel*; *Strafregt* als *Crimineelregt*; *oorſpronkelijk* als *origineel*; *Gezigteinder* als *Horizont*; *waterpas* als *horizontaal*; *Scheikunde* als *Chemie*; *Wis- of Meetkunst* als *Matheſis*; *Staatkunde* als *Politiek*; *loodregt* als *perpendiculair*; *Aardrijkskunde* als *Geographie*; *Redekunst* als *Rhetorica*; *Evenredigheid* als *Proportie*; *Smaldeel* als *Eskader*; *Ruiterij* als *Cavallerie*; *burgerlijk Wetboek* als *civile Codex*; *Hals- of hoofdſtraf* als *Capitale ſtraf*; *Hervormden* als *Gereformeerden*;

ui-

uiterſte Wil als *Testament; Hoogleeraar* als *Profeſſor; Hoogeſchool* als *Akademie; Zeewezen, Zeemagt* als *Marine; Leger* als *Armee; eerloos* als *infaam; Vertoog* of *Verhandeling* als *Tractaat* of *Diſſertatie; Vruchtgebruik* als *Uſufruct; Tooneelſpeler* als *Comediant; voorwaardelijk* als *conditioneel; Slotſom* als *Reſultaat; Bedrag* of *Beloop* als *Montant; Geſchiedenis* als *Historie; Vaderlander* als *Patriot; Voorzitter* als *Preſident; Kluizenaar* als *Heremiet; Gelaatkundige* als *Phyſiognomist; Welſprekendheid* als *Eloquentie;* — verſtaat de ongeletterdſte Nederlander, zeg ik, deze en honderden van ſoortgelijke woorden meer, niet even goed, als de uitheemſche, die men voor één-, twee-driehonderd jaar in hunne plaats bezigde, of waarvan wij ons in het gemeenzame geſprek nog telkens bedienen, en dan ook zonder taalkundige gewetensknaging bedienen mogen. Ja, hij verſtaat ze inniger en beter! De laatſte toch zijn voor hem bloote klanken, wier beteekenis hij, als een papegaai, van buiten moet leeren; de eerſten integendeel ſchilderen het denkbeeld voor zijn verſtand meer of min af. Hij verſtaat niet werktuigelijk, en als een bloot ſpelletje, hunn' zin, neen hij voelt denzelven met geheel zijne ziel. Het woord *Tragedie* zegt voor hem, als hij geen Grieksch verſtaat, op zich zelf genomen, niets, en al kent hij ook deszelfs Griekſchen oorſprong en afſtamming, wat biedt het hem dan nog meer aan, dan bloot het begrip: *bokkezang.* Uit ons echt Nederlandſche woord *Treurſpel* integendeel kan ook een halfvolwaſſen knaap reeds opmaken, dat het zoo

wat

wat een ding moet zijn, hetwelk de ſpelende voorſtelling van iets droevigs of treurigs behelst; dat het een ſpel of vermaak is, over een treurig onderwerp loopende. Is zoo van 's gelijken *Aardrijksbeſchrijving* of *Aardrijkskunde* niet een veel verſtaanbaarder woord, dan *Geographie*; *Sterrekunde*, dan *Astronomie*; *Voorzegging*, dan *Profetie* en even eens met al de overigen?

Hoe waar dit alles nu ook zijn moge, geachte Lezer, is het echter niet te ontkennen, dat dergelijke Nederlandſche vertolkingen van uitheemſche woorden door het Gebruik eerst hare vaste en bepaalde waarde erlangen, en het niet genoeg is, dat er een inlandsch woord voor het vreemde in de plaats geſteld zij, maar dat het ook in die plaats door het Gebruik moet erkend worden.

Te weten, het Gebruik, dat ſoms een erger dwingeland is, dan zelfs de Groote-Heer bij de Turken, en hetwelk zich aan al het geſchreeuw der kundigſte Taalkenners niet ſtoort, geeft eerst aan de woorden hunne bepaalde en vaste beteekenis. Het ijkt ze, om het dus te noemen. Het ſtempelt ze, en zoo lang die ſtempeling niet daar is, zijn zij, hoe voortreffelijk zij op zich-zelve ook zijn mogen, gelijk aan munten, wel van goed gehalte, wel uit echt goud en zilver geſlagen, maar nog geen' gezetten prijs hebbende, nu eens meer dan eens minder geldende, en naar welke het zich moeijelijk rekenen laat. Een woord, niet algemeen ingevoerd, zal los, weifelend, ſlingerend,

Digitized by Google

rend, wuft, wispelturig, of hoe men het heeten wil, in zijne beteekenis wezen. Het denkbeeld zal er niet in paſſen, niet in ſluiten. Nu zal het woord voor de gedachte een te naauw, dan een te ruim kleed zijn; kortom, al is het ook in zich-zelve duidelijker en bevattelijker, dan het uitheemſche, zal het echter, juist omdat het nog onbekend is, niet overal met die afgepastheid en juistheid gebruikt kunnen worden, als het laatstgemelde.

Een enkel voorbeeld zal de zaak ophelderen.

Pleitbezorger is eene niet kwade vertaling van het in den grond meer uitheemſche *Advocaat*, ſchoon dit laatſte bij ons veel te veel het groot-burgerregt verkregen heeft, dan dat ik hetzelve uit het rijk onzer taal wederom zoude willen verbannen. Maar dit doet er nu niet toe, en ik ga voort met te zeggen, dat *Pleitbezorger* in zeker opzigt naauwkeuriger is, dan *Advocaat*, welk laatſte toch, naar zijnen Latijnſchen oorſprong uit de woorden *ad* en *vocare* te rekenen, blootelijk een' *Geroepene* of *Ingeroepene* beteekent, zonder dat er bij uitgedrukt wordt, waartoe dat roepen dienen moet. Ons *Pleitbezorger* duidt integendeel bepaaldelijk den Bezorger, den Waarnemer van een pleit, pleitgeding of pleidooi aan, en heeft dus een' veel juisteren zin. Met dat al heeft het Gebruik aan het woord *Advocaat* eene nog bepaaldere beteekenis gegeven, want, terwijl *Pleitbezorger* ook wel voor hetgeen men bij de Regtbanken tegenwoordig een' *Procureur* noemt genomen wordt, of

zou-

Digitized by Google

zoude kunnen worden, en dus *Advocaat* en *Procureur* beide beteekenen, geeft het woord *Advocaat* met name een' van die ſoort van Pleitbezorgers te kennen, welke, als de zaak voor de regtbank bepleit moet worden, het woord voeren; — in welken zin toch, gelijk men weet, het Franſche regtsſtelſel tuſſchen *Advocaten* en *Procureurs* onderſcheid maakt. Dat beider ambtsbezigheden ſoms bij ons in één' perſoon vereenigd zijn, doet in dit voorbeeld niets ter zake.

Wij herhalen dus: Het doorgaande Gebruik geeft eerst aan de woorden hun waar gehalte, hunne vaste en bepaalde beteekenis, en alle taalzuivering, alle taalverrijking moet, zoo zij ſtand zal houden, door het Gebruik bevestigd worden.

Waardoor echter nu wordt dat Gebruik te weeg gebragt? Waardoor bekomt een nieuw woord die vastheid van beteekenis, die ſterk geprente trekken, welke het tot een gelijkend afbeeldſel van het denkbeeld, dat het voorſtellen moet, maken, en waardoor wij zulk een denkbeeld dadelijk van elk ander onderſcheiden kunnen? Ik antwoord: door algemeenheid en eenparigheid; door dat iedereen het nieuwe woord in die beteekenis, welke men er aan gehecht wil hebben, bezigt; door dat iedereen b. v. bij het woord *Geſchiedenis* heden ten dage volmaakt hetzelfde denkt, als voorheen bij *Historie*; bij *Wijsgeer*, als bij *Filoſoof*; bij *middelpunt*, als bij *centrum*, en het dus ook

Digitized by Google

zeer goed verſtaan zoude, als men *vermiddelpuntigen* voor *concentréren* bezigde enz. enz.

Hieruit, geachte Lezer! vloeit voort, dat hij, die zich in ſtaat bevindt, om op een nieuw woord dien ſtempel van een algemeen en eenparig Gebruik te doen drukken, bijzonder geſchikt is zulke nieuwe uitdrukkingen in te voeren, bijzonder geſchikt, om de taal uit hare eigene bronnen, uit hare eigene mijngroeven te verrijken. Is hier nu echter iedereen in ſtaat toe? Kan ieder in het bijzonder maar nieuwe woorden (nieuw nu voor het geheel of voor een gedeelte) zamenſtellen en ſmeden? Volſtrekt niet. Hij kan dit zelfs niet eens altijd doen, al heeft hij vrij wat gezag in de Letterkundige wereld, al is hij b. v. Hoogleeraar aan eene van 's rijks Hoogeſcholen, lid van een Inſtituut of andere dergelijke geleerde Genootſchappen, of al ſtaat hij bekend voor een in zijne taal wel onderlegd, ja doorkneed man. Hoe veel nieuw vertaalde woorden van onzen PIETER KORNELISZ. HOOFT, dien onſterfelijken letterheld, dien rijksſtafzwaaijer in het gebied onzer vroegere taal, hebben, in weerwil van zijn' uitgebreiden naam, en hoezeer de ſchreeuwende ſpraakbastaardij zijner eeuw 's mans koene zuiverheidszucht bijzonder verſchoonde en begunstigde, geen' opgang gemaakt, en zouden in zijne Nederlandſche Geſchiedenisſen, in zijnen TACITUS en andere werken tegenwoordig onverſtaanbaar zijn, wierden zij niet door de op den rand geplaatſte La-

tijn-

Digitized by Google

lijnsche of andere uitheemsche woorden, tot wier plaatsvervangers zij dienen moeten, opgehelderd en ontraadseld. Ook zullen, vooral in onzen bedilzieken en wel eens wat bet-wetenden tijd, menschen van letterkundig gezag soms huiverig zijn, om nieuwelingen in te voeren. Een nieuw woord toch, door iemme tong of pen ingeleid wordende, valt juist, omdat zij het bezigen, het meest in de oogen, en is daardoor veeleer meer, dan minder, aan de neusopschorting en gisping, welke nieuwigheden zich altijd op den hals halen, onderhevig. Komt integendeel zulk een woord-nieuweling zoo maar uit een' onbekenden hoek, zoo maar uit het dagelijksche gesprek, zoo maar als een schoonjer en verschoveling, mag ik het zoo eens noemen, aan de poort van ons taalgebouw kloppen, dan sluipt hij dikwerf ongemerkt binnen. Hier en daar moge een wat stugge Poorter of Wachter een weinig knorren en grommen, de meêwarigheid of wel de minachting van anderen duldt hem. Hij-zelf ook stoort er zich niet aan. Hij is nu eenmaal binnen, en verwerft allengskens het volle regt van inwoning, zoodat eindelijk zelfs een geoefend schrijver, als hij zulk een woord, op zich-zelve beschouwd, niet ongepast en het daarbij nu reeds meer of min in zwang vindt, het bezigen durft; — iets, waardoor het dan ten laatste geheel en al in de taal ingelijfd en met haar verzwagerd wordt. Ik beroep mij op de dagelijksche ondervinding. Zien wij niet door nieuwspapieren en

ſoortgelijke drok gelezene bladeren; zien wij niet door aankondigingen en plakſchriften, de meeste van welke zelden aanſpraak op netheid van taal en ſtijl maken kunnen, van tijd tot tijd nieuwe woorden invoeren, die ten ſlotte ook in den deftigſten ſchrijftrant gedoogd worden? Brengen linkſche en onhandige, maar dikwerf des te driester Vertalers zoo niet dikwerf, en zulks juist door hunne plompheid en bekrompene taalkennis, uit het Hoogduitsch of uit ſoortgelijke zuster-ſpraken nieuwe woorden in omloop, waarmede een deskundige zijne overzetting niet zoude bezwalkt hebben, maar die daardoor, ten gevolge zijner ſchroomvalligheid en letterkundige bedeesdheid, ook nimmer penningen in onzen taalſchat zouden geworden zijn? Zoo wast ſoms eene nuttige plant op een' ſlechten grond, achter welk ſchild echter geen kreupel Vertolker zijne lompheid en onbehendigheid, om met de taal om te gaan, verſteken moet.

Wie echter, en zulks niet ter ſluips of ſluiks, maar openlijk en met volle kracht en gezag, het vermogen heeft, om eene taal in ſommige opzigten te verrijken, is 's Lands Beſtuur, of zij, die van wege hetzelve met het vervaardigen van verordeningen, tot het beheer en de regeling van maatſchappelijke belangen betrekking hebbende, belast zijn. En dit brengt mij aan het ſlot van dit vlugtig opſtel tot iets, waarop wij ons verheugen mogen, dat, gelijk op meer ander goeds en nuttigs,

Digitized by Google

tigs, de aandacht onzer in vele opzigten zoo milde, zoo vaderland- en vrijheidlievende Regering gevestigd is. Ik bedoel namelijk de loutering en verrijking, die onze taal trekken kan uit de nieuwe Wetboeken, welke meer en meer het tijdperk hunner (zoo wij vertrouwen) gelukkige geboorte en in-het-licht-treding naderen, en waarvan wij reeds in de ſtaatsbladen verſchillende treffelijke ſtukken ontmoet hebben. Deze Wetboeken kunnen en zullen vele nieuwe woorden invoeren of ten minſte gebruikelijker maken, en zulks in vakken, waarin het ons nog maar al te zeer aan echt Nederlandſche uitdrukkingen van eene vaste en bepaalde beteekenis hapert. Zoo wij toch ergens in woordarm en aan vreemde ſpraken cijnsbaar zijn, is het vooral in benamingen voor zaken en handelingen, het burgerlijk en lijfſtraffelijk regt of deszelfs uitoefening en beheer betreffende. Maar al te dikwerf moeten wij ons hier met uitheemſche of met bastaardwoorden behelpen, iets, waaraan men zich in een' dagelijkſchen ſtijl, en dan, als er voor de regtbanken geene verheffing van taal vereischt wordt, wel zoo zeer niet te bekreunen heeft, maar hetwelk echter in een' meer ſtatigen ſpreek- of ſchrijftrant, en op het oogenblik, dat met de gedachten derzelver uitdrukking rijzen moet, een' krasſenden wanklank te weeg brengt, en als een kakelbont lapwerk het woordenkleed, waarin wij onze denkbeelden doſſen, ontluistert. Zoo hooren wij in den balieſtijl

een aantal van uitheemsche klanken, als daar zijn: *actie*, *exceptie*, *cassatie*, *provisie*, *transactie*, *rejectie*, *requestratie*, *indicia*, *instantie*, *arbitrage*, *disculpéren*, *insinuéren*, *summatie*, *sententie*, *arrestéren*, *hypothequéren*, *nulliteit*, *prescriptie*, *revilie*, *novatie* en een aantal andere, waarvan reeds in het kluchtspel *Jan Oene* voor een kleine twee honderd jaar gezongen werd:

De Notarissen en Secretarissen/ die zulke woorden schryven/ dieze zelfs quaelyk verstaen;

Gelyk *non numeratae pecuniae*, *alternatyf*, *directelyk*, *indirectelyk*, *prolongéren*, *exheredatie*, *prejudiciabel*, *arbitrateurs*, *donatie causa mortis et inter vivos*, ik ken 't niet half uitspreken/

Die zag ik er met zegelgaeren en inktkokers gieselen/ en mit pennen en pennemessen deur de huidt steken/

En mit smolte lak en hiedt zand bedruypen. Ik docht:

Dat is veur/ dat j'er zoo veul mit jou quaet Duits en vals Latyn in 't lyen hebt ebrocht.

Wy *geledeerde Comparanten* riepenze/ *protestéren* voor ons en onze *legitime geprocréëerde descendenten*, ja *estiméren* ons *gevilipendeert* en *provocéren contra* zulk een *sanguinolente sententie; omnes*, die aen ons *dependéren*, zullen voor ons *de rato cavéren*, *sub expresse renuntiatie* van de *beneficien excussionis*, *divisionis et ordinis*, *item* onze Vrouwen/ *authentica si qua mulier*, daerom gaet u niet *verabuséren*, om onze *liberteyt* te *confisquéren*. —

Ik

Ik verstaeje niet/ zeg de Duivel/ jy zou Duits spreken/ zoo waerje lui uit eeren.

Nu ja, men heeft vertalingen, en daaronder zelfs zeer goede vertalingen, van verscheidene dier zoogenaamde Stadshuis-woorden; maar hier komt het boven gezegde in aanmerking. Die overzettingen, hoe voortreffelijk zij ook zijn mogen, hebben door het Gebruik nog niet die al-geldigheid, nog niet die vastheid en bepaaldheid van beteekenis gekregen, welke de door haar vertegenwoordigde uitheemsche zegswijzen sinds eeuwen bezaten, en nog bezitten. Haar gelaat, mag ik het dus heeten, is ons nog te ongewoon. Zij zijn soms niet algemeen genoeg bekend. Ook vertolkt de eene Schrijver dus, de andere zoo. *Regtsvordering* b. v. zal de eene in den zin van het woord *actie* bezigen, de andere wederom in dien van *procédure*; *Gewijsde* de eene voor *vonnis van een Hof*, of wat de Franschen *arrêt* noemen, de andere voor *vonnis* of *uitspraak in het algemeen*, enz. enz. Kortom, hierdoor zijn in den baliestijl, waarin het bij enkele gelegenheden allernaauwst met het gebruik der woorden luistert, en eene verkeerde en scheeve uitdrukking het verlies van het geheele regtsgeding na zich zoude kunnen slepen, de bastaard- en vreemde woorden wel eens duidelijker en verkieslijker, dan de inlandsche, even als men in de Spraakkunst de door geheel Europa verstane benamingen van *adjectiva*, *substantiva*, *verba* enz. enz. tusschen beide klaarheidshalve behouden moet.

Digitized by Google

Een groot gedeelte echter dezer ingedrongene buitenlanders, kunnen uit den geregts- of balieſtijl verbannen worden, wanneer men op die wijze, als reeds geſchied is, voortgaat, om in onze nieuwe Wetboeken, zoowel die voor het lijfſtraffelijke, als het burgerlijke en handelregt, en vooral ook in dat wetboek, hetwelk de Franſchen *Code de procédure civile* noemen, zoo veel mogelijk, zuiver-, of ten minſte meer of min zuiver-Nederlandſche woorden te nemen en dezelve beſtendig in de plaats der vreemden te bezigen. Deze woorden toch moeten wel in zwang en omloop komen. Zij worden niet binnen geſloken, maar openlijk, de groote heerbaan langs, binnen gevoerd, en zullen willens of onwillens door geheel Nederland als geldige waar erkend worden. Immers, daar men zich in honderderlei bedrijven der zamenleving op de wet zal moeten gronden, daar de Pleitbezorgers voor hoven, vierſcharen en regtbanken, daar de Notarisſen en andere ſoortgelijke Beambten telkens de wet zullen moeten aanhalen, en het dus in allerlei verbindtenisſen, in allerlei gewijsden, vonnisſen en uitſpraken op de woorden-zelve der Wet aan zal komen, kan het niet misſen, of die nieuwe uitdrukkingen zullen ſpoedig door geheel het Rijk eene gangbare munt worden; eene munt, bij het wisſelen der denkbeelden van denzelfden bepaalden prijs, als dien, welken in den gewonen handel en het dagelijkſche leven de Nederlandſche guldens, driegul-

dens,

Digitized by Google

dens, rijksdaalders en hoe zij verder heeten mogen, bij ons bezitten.

Dit, geloof ik, zal zelfs zoo doorgaans ſteek houden, dat, al waren ook de nieuwe Nederlandſche woorden, welke aldus van hooger hand de uitheemſchen vervangen, op zich-zelve beſchouwd niet allen even gelukkig gekozen, het Gebruik hieraan toch wel te gemoet komen en dezelve door zijne oppermagt op den duur de eigene vaste en bepaalde beteekenis geven zal, die tot dus ver door dat vreemde geſpuis bezeten werd. Hoe los en waggelend toch is, als men de zaak uit een woordafleikundig oogpunt beſchouwt, die geheele uitheemſche woordenkraam-zelve, en hoe is het alleen het Gebruik, dat die onhollandſche uitdrukkingen in dien zin heeft doen nemen, waarin wij ze thans opvatten! Wat zegt *actie* b. v. letterlijk en *etymologisch* anders, dan *handeling* in het algemeen, zonder bepaling, welke ſoort van dezelve? Wat zijn *indicia* anders, dan los weg *aanwijzingen*, maar waarvan? Wat beteekent *exceptie* anders, dan *uitzondering*, maar waarop? Wat beduidt *ſententie* meer, dan *gevoelen*, maar waarover? Geeft *proces*, *procédure* *procedéren*, allen van het Latijnſche werkwoord *procedere* afkomſtig, wel iets anders, dan *voortgang*, *voortzetting*, *voortvaring*, *voortvaren* of zoo iets dergelijks te kennen? Onderwijl, als ik nu zeg: dat is eene belangrijke *procédure*, verſtaat mij iedereen; wilde ik echter van eenen belangrijken *voortgang*,

voortzetting of iets dergelijks ſpreken, zoude mij niemand begrijpen. — Ik herhaal dus: geſteld ook, dat men min gepaste Nederlandſche woorden in de Wetboeken laschte, (waar echter geene vrees voor is,) zouden zij toch nog op den duur bepaaldheid van zin, verſtaanbaarheid en bruikbaarheid erlangen, hoe veel te meer dan, indien de woorden, die men bezigt, duidelijk, ja in den grond veel duidelijker zijn, dan de vreemde? Zegt men: maar de Wetten zullen toch door die nieuwe uitdrukkingen in het begin donker en onverſtaanbaar wezen, ik antwoord, dat zulks vooreerst door de goede keuze der woorden grootelijks kan voorgekomen worden, en, waar dit niet geheel mogelijk is, ten tweede verholpen door de bijvoeging van het oude bastaardwoord, als men voor de eerſte reis eene nieuwe Nederlandſche zegswijze bezigt. Doch wat behoeft men voorſchriften, die door de opſtellers der nieuwe Wetboeken reeds lang in acht genomen zijn, en wat nut heeft het laatſte gedeelte van dit geheele geſchrift, daar de beſpiegeling, in hetzelve bevat, reeds voor een groot deel verwezenlijkt is, of bij voortduur verwezenlijkt zal worden. Ontmoeten wij in de tot dus ver aangenomene en door den Koning vastgeſtelde Wetten niet reeds een aantal van treffelijk vertaalde, of ten minſte als vertaald voorheen luttel bekende, woorden? B. v. *Lastgeving*, *Lastgever*, *Lasthebber* voor *Mandaat*, *Mandans*, *Mandataris*; *Bewaargeving*, *Bewaargever*, *Bewaarnemer* voor *Depoſitum*, *Deponens*, *De-*

Depositaris; *Bruikleening* voor Commodaat; *Verbeuldeening* voor het Latijnsche *Mutuum* of het Fransche *prêt de consommation*; *Maatschap*, *Vennootschap*, *Vennooten* voor het Latijnsche *Societas*, *Socii*, in het Fransch *Societé*, *Associés*; *Erfstater*, *Erfstelling* voor *Testateur* (of in het algemeen hem, die eene erfenis maakt) en *benoeming tot erfgenaam* (*heredis institutio*); *Erfstelling over de hand* voor *fideicommissaire Substitutie*; *Schuldvernieuwing* voor *Novatie*; *Schenking* voor *Donatie*; *Uitwinning* voor *Evictie*; *Dading* voor *Transactie*; *hoofdelijke Verbindtenis* voor *solidaire Verbindtenis*; *Boedelbeschrijving* voor *Inventaris*; *Regtsvordering* voor *Actie*; *Erfdienstbaarheid* voor *Servitus*; *Erfpachtsregt* voor het Latijnsche *Jus emphyteuticum*; *Handligting* voor *Emancipatie*; *Vrijwaring* voor *Garantie* en een aantal soortgelijke meer, die zich, even als de stijl der nieuwe wetten over het algemeen zelve, door zuiverheid en duidelijkheid aanbevelen? — Buiten kijf, geachte Lezer, en wij verheugen ons hier hartelijk over. Het goede kan echter nimmer te veel geprezen en aangeprezen worden, en uit dit oogpunt en te gelijker tijd, als eene vreugdebetuiging, over hetgeen reeds gedaan is, gelieve men dit paar regels goedgunstig te beschouwen. Hoezeer ik toch een kieschkeurig en angstvallig zuiverheidsbejag, daar, waar het niet te pas komt, eene ijdele en belagchelijke schoolvosserij vinde, en hoezeer het eene ongerijmdheid zij alle onduitsche woorden te willen verbannen, komt mij echter de lof, welken een geestig en beroemd

Hoog-

Digitized by Google

Hoogduitsch Schrijver aan de Hollanders over hunne taalzuiverheid toezwaait, te ſtreelend, en die reinheid-zelve in ſommige ſtijlſoorten te begeerlijk voor, dan dat ik niet wenſchen zoude, om dien eerekrans hoe langer hoe meer door ons verdiend te zien. Ook zal hierdoor de balie- of geregtelijke Welſprekendheid, welke nog niet overal de ſchitterendſte zijde onzer Vaderlandſche Letterkunde uitmaakt, zoo wel in netheid, gekuischtheid en zuiverheid, als, waar zulks vereischt mogt worden, in zwier, deftigheid en verhevenheid toenemen, en wij zullen, geholpen door den goeden ſmaak onzer tijden, op den duur, en zoo de zaken-zelve er belangrijk genoeg toe zijn, even zulke meesterlijk geſtelde Nederlandſche pleitſchriften en ſtaatkundige vertoogen door den druk gemeen zien maken, als de Franſchen en Engelſchen in hunne Letterkunde kunnen aantoonen. Kortom, gelijk de eeuw van Koning WILLEM DEN EERSTEN, wanneer wij de leerredenen van een' VAN DER PALM, DERMOUT, BROES, SIEGENBEEK, CLARISSE en zoo veel andere beroemde Mannen meer gadeſlaan, de gouden eeuw der Nederlandſche kanſel-welſprekendheid genoemd mag worden, zoo hopen wij ook, dat die eeuw eenmaal het gouden tijdperk onzer ſtaatkundige en balie-welſprekendheid heeten moge. Zie daar den hartelijken wensch van iemand, die, ſchoon niet blindelings met al wat Hollandsch is ingenomen, en zeer wel het voortreffelijke in andere landen en

bij

Digitized by Google

bij andere Volkeren wetende op prijs te ſtellen, echter een te fier Nederlandsch hart bezit, dan dat bij niet elke achterlijkheid met leede oogen opmerken, zich niet in elken aanwas van Nederlandſchen luister, — waartoe de vereeniging der ſchoone en dichterlijke Brabandſche en Vlaamſche gewesten zoo veel bijdragen kan, — opregt verheugen zoude.

AAN-

Digitized by Google

KORTE AANTEEKENINGEN.

N°. 1.) Voor bladz. 1.

De blaam van armoede, der Franſche taal aangewreven, is zelfs door Franſchen beaamd, en, uit een zeker oogpunt beſchouwd, dan ook zoo geheel ongegrond niet; maar wij kunnen dit hier ter plaats niet verder ontwikkelen. Hetgeen ik over het Franſche Proza zeg, geldt vooral het dagelijkſche en wetenſchappelijke Franſche Ondicht, waaraan ſlechts bevooroordeelden klaarheid, bevattelijkheid, afgepastheid en juistheid ontzeggen kunnen, ſchoon men zich hierbij toch in hetzelve, *zoo men wil*, (en dit hebben de Franſche Staatshandelaars of Diplomaten wel verſtaan) zeer dubbelzinnig en weifelend kan uitdrukken. Waar zij over meer dichterlijke ſchijven loopen moeten, zijn de Franſche Proza en Poëzij wel eens wat koud en hoofsch, en derven het ſchilderachtige, innige, hartelijke, warme, gemoedelijke, bezielde, beeldrijke en wat dies meer zij, dat aan den Hoogduitſchen en ook, zoo wij den oud-Germaanſchen aard der ſpraak getrouw blijven, aan den Nederlandſchen ſtijl, b. v. dien van een' HOOFT, eigen zijn kan. De geheele Franſche taal is te veel uit vreemde bouwſtoffen zamengeſteld, en door al het Grieksch en Latijn, hetwelk zij inlijft, bij wijlen meer eene doode, dan levende

ſpraak

ſpraak te heeten. Iedereen, die ook maar over dit vlugtig en onbeduidend Vertoogje een weinig nadenkt, zal zulks gevoelen. Hierdoor, en uit velerlei anderen hoofde tevens, mist de Franſche taal en Letterkunde ſoms datgene, wat de Hoogduitſchers „*Tiefe des Gemüths*" noemen. — Wel ons Nederlanders, zoo wij, geſchraagd door onze gunſtige ligging tusſchen Frankrijk en Duitschland in, en tevens door ons bedaard en koelbloedig ligchaams- en zielsgeſtel, het goede uit beide Landen kunnen overnemen, en het midden houden tusſchen (men verſchoone het vreemdklinkende, maar niet ongepaste der uitdrukkingen) ſommige te groote Hoogduitſche *diepte*, en ſommige Franſche of Franschachtige *ondiepte* en oppervlakkigheid van geest en gemoed. De eerſte toch voert tot dweeperij, tot geheimzin-zucht (*Mysticismus*) en eene koortsachtige hart- en breinverhitting, de laatſte tot verſtoffelijking van al het geeſtelijke en hoogere in den mensch, ja tot eene geheele verkleuming en als het ware verſterving zijner ziel. De middelmaat, zeiden onze voorvaders: is de beste ſtraat. Bij ouderwetſche en door hun nakroost dikwerf te veel achter de bank geſmeten Schrijvers, als een' HUIJGENS, CATS en ſoortgelijke, vindt men oud-Franſche luchtigheid met oud-Duitſchen ernst en degelijkheid ſoms aangenaam vereenigd.

N°. 2.) Voor bladz. 2, reg. 6 van onderen.

Steekt de redenaarsſtijl b. v. van een' VAN DER PALM en anderen niet den beſten van de beste buitenlanders in duidelijkheid, bevalligheid en zwier naar de kroon? Was een FEITH, is een BILDERDIJK, als Dichter beſchouwd, zijne taal minder meester, dan een SCHILLER, GÖTHE of BYRON de hunne; — terwijl in beſpiegelende taalkunde (alle eigenheden, ook in dat opzigt, daar gelaten,) zeker niemand hunner den tweeden evenaart? Ontbreken den Heer KINKER over de afgetrokkenſte wijsgeerige onderwerpen de noodige, de gepaste en

juis-

juiste woorden? Waarlijk, wel de gedachten, maar niet de taal zullen iemand bij ons in den ſmeek laten. Elke ſpraak echter is een weerbarſtig ſnarenſpel, dat eerst, na langdurige oefening, met eene meesterlijke hand getokkeld kan worden. Slechts een lezen en herlezen, ſlechts een goed en oordeelkundig hooren lezen en herhooren lezen der beste Nederlandſche of der beste, in het Nederlandsch vertaalde, uitheemſche Redenaren en Dichters zijn in ſtaat, om ons een rijken voorraad van woorden en denkbeelden tevens te geven, onzen ſmaak te vormen, en ons die vaardigheid, netheid, geſpierdheid en ſierlijkheid van ſtijl te doen erlangen, zonder welke de uitmuntendſte gedachten er als deze en gene ſchoone vrouwen uitzien, wier bekoorlijkheden onopgemerkt blijven, omdat zij door een ſlordig, vuil en haveloos gewaad ontluisterd worden. — Mogten jonge lieden dit toch wel beſeffen, en zich niet door den waan laten blinddoeken, dat de noodige taalkennis hun reeds met de moedermelk ingegoten, met de Hollandſche lucht van zelve aan- en ingewaaid is!

Nº. 3.) Voor bladz. 4, regel 7 van onder.

Door de Romanzo's of Romaniſche talen, aldus genoemd naar haren Romeinſchen of Latijnſchen oorſprong, verſtaat men hoofdzakelijk het Fransch, Italiaansch, Spaansch en Portugeesch. — De hoofdtalen van den Slawiſchen, Slavoniſchen of Slavoenſchen ſtam zijn het Ruſſisch en Poolsch. Ook gedeeltelijk het Boheemsch enz. Tot den Duitſchen ſtam behoort het Hoogduitsch, (alle opper- en neder- of zoogenaamde platduitſche tongvallen in geheel Duitschland er onder begrepen) het Nederlandsch, het Deensch, Zweedsch, Noorweegsch en IJslandsch, en oorſpronkelijk het Engelsch. (Vergelijk *Schets van een overzigt der Duitſche taal of der Germaanſche taaltakken door* Mr. B. H. LULOFS. Groningen bij J. OOMKENS 1819.) Nº.

N°. 4.) Voor bladz. 7, regel 5 van onder.

Zoo proppen de Hoogduitschers hun' gemeenzamen, of wel hunnen wetenschappelijken stijl ook dikwerf tot berstens toe vol met allerlei Griekſche, Latijnſche, Franſche, Engelſche en andere uitheemſche woorden. Fraai vind ik dit echter niet, hoewel het in een' alledaagſchen ſchrijftrant, en als het maar bloot om de zaken te doen is, juist zoo ergerlijk niet zij. — Dit zij voor het overige voor hen gezegd, die wanen, dat wij ons over wetenſchappelijke zaken zoo goed en kort niet zouden kunnen uitdrukken, als de Hoogduitſchers. Waarom niet, ten minſte waarom niet, als wij die vreemde woordenkraam ook verkiezen over te nemen?

N°. 5.) Voor bladz. 8.

Een aantal letterverbindingen en wijzen van uitſpraak der letters, aan de zuidelijke en zuidweſtelijke talen van Europa eigen, zijn in de Duitſche talen, en vooral ook in de onze, vreemd. Klanken b. v. als *aë*, *iö*, *uö*, *eë*, *ië*, *oï*, *aï*, *uï*, *eï*, enz. hoort men in geene echt-Nederlandſche woorden. Even min hoort men in dezelve de veelvuldige tjilpgeluiden ruiſchen, zoo als zij b. v. in de Franſche *ch*, *j*, *g*, in de Italiaanſche *c*, *gg* en andere dergelijke letters voorkomen. Voor zoo ver de Hoogduitſchers met dergelijk getjilp en geſis hunnen anders vrij barſchen tongval merkelijk verzachten en *smijdigen*, is zulks misſchien een afdwalen van den alouden aard van het Duitsch. Dit eene en andere nu geeft aan de zuidelijke talen een' geheel vreemdſoortigen klank en maakt ſommige van haar, b. v. het Italiaansch, (het Fransch door zijne *nonzijdigheid* en ſtomme *e* oneindig minder) zoo geſchikt voor den zang. Nooit ten eeuwigen dage zal het Hollandsch in dit laatſte ſtuk het Italiaansch evenaren, gelijk men nooit in ons laag en nat, koud en guur,

mis-

mistig en nevelig gronds- en luchtsgestel, *over het algemeen*, de zangerige Italiaansche en zuid-duitsche gorgels zal krijgen. De meeste stemmen verroesten bij ons en gaan, *ten minste in vele onzer Noordelijke gewesten*, op den duur te gronde.

N°. 6.) Voor bladz. 9, reg. 7 van boven.

Dat het oud-Duitsch ook wel met het Latijn en vooral met het Grieksch zamenhangt, is buiten twijfel, maar zulks is van veel vroeger dagteekening, dan het ontstaan der Romaniſche talen. Bij slot van rekening borrelen al de talen der wereld uit éene bronwel; zoo wij ten minste tot de wieg en bakermat des menschdoms opklimmen, en aannemen, dat God, de Alwijze, hetzelve uit éénen bloede gemaakt heeft. Maar als de Woordafleikunde of *Etymologie* die donkere diepten van het voorledene peilen wil, wordt zij, — zoo als elke andere menschelijke wetenschap, die te veel tot hare uiterste grenzen door wil dringen, — wel eens eene vrij wat in het wild schermende kunst. Het is ook al weder met haar, zoo als met al het menschelijke: Houd u op den middelweg!

N°. 7.) Voor bladz. 12, reg. 6 van onder.

Ik zeg: het Duitsch in het algemeen. Dat toch het tegenwoordige Hoogduitsch allernaauwst, ja het naauwst van alle talen van Europa, met ons Nederlandsch verwant is, weet een iegelijk; dat deze vermaagschapping, wanneer wij één-, twee-, drie-, vier-, of vijfhonderd jaren, tot onze eerste Nederlandsche Schrijvers toe, opklimmen, telkens meer in het oog valt, is uit eene menigte van woorden, uit velerlei woordvoegingen en woordschikkingen, uit de oude wijze van verbuiging en tijdvoeging der zelfstandige, bijvoegelijke en werkwoorden, enz. enz., in één oogenblik be-

Digitized by Google

bewijslijk, en zoude slechts door onkunde of wonderspreukzucht (*paradoxie*), bij een hersenschimmig en spoorbijster ronddolen in den nacht der allervroegste eeuwen van taalvorming, geloochend kunnen worden. Hieruit moet echter niemand de dwaasheid hebben af te leiden, dat onze taal een afstammeling van het Hoogduitsch is. Neen, zij is er eene zuster, *misschien wel eene oudere zuster* van. Beide helpen het aloude Duitsch uitmaken, dat eene waarlijk oorspronkelijke, en in hare *echte grondwoorden* onvermengde, onbezoedelde en onbezwalkte spraak is, (*une langue-Mère* zouden de Franschen zeggen); — gelijk zij dan ook dat oorspronkelijke, bloeijende leven nog in hare twee hoofdtakken, de hoogere en de lagere of nederduitsche twijg, blijft voortzetten. Uit het gezegde vloeit voor het overige voort, van hoe veel belang het zij voor iemand, die zich op eene diepere Nederlandsche taalkennis toelegt, om zich met het Hoogduitsch, die tegenwoordig zoo rijke, krachtige en alleruitgebreidste spraak, innig gemeenzaam te maken, of, om het wat korter uit te drukken, zich met haar, zoo veel mogelijk, te *verinnigen*.

No. 8.) Voor bladz. 18, reg. 2 van onder.

Wie verstaat b. v. tegenwoordig vertalingen van den grooten HOOFT, als daar zijn: *Vernufteling* voor *Ingenieur*; *Moordkuilen* voor *Casematten*; *Bouwstad* voor *Colonie*; *Ontvangtafel* voor *Kantoor*; *Stadshuishavenaar* voor *Concierge*; *Loopmaar* voor *Courant*; *Vertrouwenaar* voor *Crediteur*; *beonderhoudsfeld* voor *geprebendeerd*; *Pleithof* voor *Parlement*; *Loontrekkend Raadsman* (waarom dan niet wat korter *Loonraad?*) voor *Pensionaris*; *Bekallingen* voor *Persuasiën*; *Raadshoofdman* voor *President*; *Schriftwaranden* voor *Registers*; *Inbanden* voor *Restrictiën*; *Voorlezer* voor *Professor*, *bevoorhoofden* voor *confronteren* en soortgelijke meer? Met

 dat

dat al zijn er een aantal andere allengskens door het gebruik gewettigd, en 's onsterfelijken Drosaards groote verdiensten, wat de taalverrijking betreft, kunnen nooit genoeg op prijs gesteld worden. Ook is bij geen' Nederlandsch Schrijver de oud-duitsche, dat is, hoog- en nederduitsche vorm- en smeedbaarheid der spraak meer zigtbaar, dan bij HOOFT. Hij heeft, in sommige opzigten, met haar omgesprongen, gelijk een anderhalf honderd jaren later KLOPSTOCK, VOSS en anderen met het Hoogduitsch gedaan hebben. Uit dien en anderen hoofde tevens heeft zijn stijl, bij deszelfs Latijnschheden, ook, voor nieuwerwetsche ooren, iets schijnbaar Hoogduitschachtigs.

No. 9.) Voor bladz. 25.

Wonderlijk ziet het er somtijds met de oorspronkelijke beteekenis van vele woorden in allerlei talen uit. Wat beduidt, *woordafleikundig en geschiedkundig beschouwd*, eigenlijk *Senaat?* Immers niets, dan eene verzameling van Ouden, schoon in die verzamelingen tegenwoordig zoo wel jongen zitten, als soms zotten in *Vroedschappen*, (welk woord eigenlijk zoo veel, als *Wijsheidschappen*, zegt). Dus beteekent ons *Sinjeur*, van het Fransche *Seigneur*, en dat van het Latijnsche *Senior*, ook een' *Oudere*. Een *jong Sinjeur* is derhalve een *jonge Oudere*, in het Latijn *juvenis Senior*. Het omgekeerde is *een oud Jonker*, d. i. *een oud Jong-heer*. — *Generaal* is bloot een *Algemeene*; *Dominé* een *ô Heer! Persoon* een *Monaangezigt*; *Elegie* eene *ach- of aizegging*; *Tragedie* een *Bokkezang*. — *Coquetterie* zegt zoo veel, als *Hanigheid*, van het Fransche *coq*, een *haan*. *Caprice* eigenlijk *Kroesharigheid*, uit het Italiaansche *capo riccio*. *Aristocratie* beduidt oorspronkelijk *regering der besten*, daar men niet aan denkt, als men van verfoeijelijke *Aristocraten* spreekt. *Tyran* geeft blootelijk *Beheerscher* te kennen (zonder kwaden

den zin); *Maarſchalk* een' *Paardeknecht*, *Paardoppaſſer*. *De Bellhamels van een oproer* beteekent letterlijk: *de geſneden rammen met ſchellen van een oproer*. *Scrupule* is een *Kittelſteentje*; *Forte-piano* een *Harde-zachte*; een *Peloton krijgsknechten* is een *Klompje* of *kluwentje krijgsknechten*. De Heer *Majoor* N. N. zegt zoo veel, als de Heer *Grootere* N. N. (grooter namelijk, dan de *Kapitein*, d. i. de *Hoofd-* of *Hopman*). *Eloquentie* geeft blootelijk *Uitſpreking* te kennen. Hoe veel fraaijer en alles-zeggend is ons *Welſprekendheid!* *Pikeur* beteekent een' *Prikker* of *Steker* (van paarden, te weten, met de ſporen). *Priester* is ook al weder een *Oude* of *Oudere*; *Pontife*, volgens ſommigen, een *Bruggemaker*; het Latijnſche *Praeſul* een *Voordanſer*, *Voorſpringer*. In het Franſche *Poltron*, d. i. een bloodaard, ſchuilt misſchien oorſpronkelijk de beteekenis van iemand, die zich zijn' duim afgekapt heeft. Het Franſche *petiller* heeft letterlijk den zin van hetgeen wij *poepelen* zouden noemen, en *reculer* beduidt, naar deszelfs oorſprong, *zijn g-t achteruit trekken*. Dat alles leert ons eene bedaarde, verſtandige, niet in het wild ſchermende, maar op de lezing der vroegere Schrijvers gegronde Woordafleikunde of Etymologie; eene wetenſchap, waarmede flechts in een' vrolijken luim, en wanneer men ieder woordje niet op de goudſchaal legt, de draak mag geſtoken worden, maar wier hulp bij een grondig taalonderzoek ieder oogenblik noodig is. — Ten ſlotte dezer aanteekening nog een paar woorden van den ſcherpzinnigen DES BROSSES, waarvan de toepaſſing echter bij het vroeger gezegde over de Franſche taal te huis hoort. THERMOMETRE *ne dit rien de plus que* MESURE-CHALEUR *et l'instrument seroit aussi-bien nommé en francois qu'en grec. Notre langue auroit du moins gagné à cette ha-*

habitude de traduire, l'usage DES MOTS COMPOSÉS *qui donne à la langue grecque tant de précision, de richesse et d'harmonie*, QU'ELLE NE TIRE QUE DE SON PROPRE FONDS. — Zoo kunnen wij ook uit onzen eigen boezem honderden van woorden trekken, waarvoor wij thans vreemde gebruiken. En zoo zeg ik op eene verbloemde wijze: wat hebben wij dan vreemde lakens noodig, als de Leydſche even goed zijn? —

N°. 10. Voor bladz. 27.

De meesten van de hier opgenoemde woorden zijn noch geheel nieuw, noch geheel onbekend, maar zij hebben toch voor een aantal van menſchen den ſchijn van nieuwheid, en zullen door de Wetboeken thans eerst ter dege *geëcht* en gewettigd worden. Wat er in de beteekenis nog aan hapert, zal het Gebruik er wel bij aanſmeden of van afflijpen. Het minst heeft mij het woord *Onderzetting* voor *Hypotheek* behaagd. De vertaling, ik beken het, is letterlijk en ook niet nieuw, maar hoe vreemd: *eene Onderzetting in een huis hebben*, voor: *er in gehypothequeerd zijn!* Waarom, mag ik beſcheiden vragen, niet liever *grondpand*, in tegenoverſtelling van *pand* (*pignus*), welk laatſte tot roerende goederen betrekking heeft? Of wel *vestenis?* Het is ten minſte in deze en gene ſtreken niet ongebruikelijk te zeggen: *Ik ben in dat huis voor mijne ſchuldvordering* GEVESTIGD. Men zoude dan te gelijker tijd *vestenis*, *vestiger*, *gevestigd* en *vestigen* voor *hypotheek*, *hypotheekleggen*, *gehypothekeerd* en *hypothekéren* hebben, een viermanſchap, dat anders bij vertalingen van vreemde woorden dikwerf zeer moeijelijk bij een te roepen valt. Zoo toch vertalen wij b. v. *Tyran* (ſchoon dit woord zelf reeds tamelijk bij ons gezeten zij) door *Dwingeland*, waarvoor men echter, naar onze wijze van zamenſtelling, be-

Digitized by Google

beter gezegd hadde *Landdwinger* (*). Maar goed, hoe nu echter *tyrannisch?* Wel, zegt men, *dwingelandsch*, *dwingelandachtig*. Ook nog goed, hoewel reeds min gebruikelijk en wat langdradig. Maar eilieve, hoe *tyranniséren* in één woord? Ik weet het niet, ten zij men mij de vrijheid geve, om een nieuw werkwoord *dwingelanden*, b. v. *ik dwingeland*, *gij dwingelandt*, enz. te smeden. Dit durf ik echter even min doen, als voor: hij *philosopheert*, hij *wijsgeert* zeggen. — Van *grondpand*, zij nog in het voorbijgaan gezegd, hadde men kunnen vormen of reeds gevormd vinden: *vergrondpanden*, *vergrondpanding*, *vergrondpand*, *vergrondpander*, *grondpandhebber*, *grondpandhebbing*, enz.

N°. 11. Voor bladz. 27, reg. 1 van onder.

JEAN PAUL FRIEDERICH RICHTER, ook elders door mij aangehaald, zegt in zijne *Vorschule der Aesthetik*: „*Ja, wir brauchen nicht einmahl immer neue Wörter zu machen, sondern nur alte zu borgen und können unsere Gedanken in verwandtes inländisches Tuch kleiden, nämlich in Holländisches. — Bey den Holländern, die grösten Puristen (Reinsprecher) Europens, welche, nach* HOLBERG, *gegen alle fremde Religion so duldsam, als gegen fremde Wörter unduldsam sind, können wir, nach dem Vorgange* HERMES *und* CAMPENS *und* AFFSPRUNGS, *manche schon fertig stehende Verdeutschungen unseres*

(*) *Dwingeland* is namelijk, even als *roer-de-pot*, *stoke-brand*, *moel-al* en soortgelijke woorden meer, eene zamenstelling, die tegen onzen vasten regel van *compositie* in loopt, dat namelijk het omschrijvende woord vóór-, het omschrevene achter aan kome. De Franschen hebben zoo enkele echt-Fransche zamenstellingen b. v. *pisse-au-lit*, *tire-bouchon*, *porte-manteau*, *boute-feu*, *casse-dent* enz.

Digitized by Google

ses Undeutsch abhohlen." Aardig gezegde van dien luimigen, geestigen, scherpzinnigen en tevens soms zoo roerenden en verhevenen Schrijver, wien men slechts wat meer karigheid in het gebruik van zijn onuitputtelijk vernuft zoude toewenschen. Ziels-, zoo wel als ligchaamsspijze toch, al te sterk gekruid wordende, is op het laatst niet meer eetbaar, ten minste niet anders, dan in zeer kleine gedeelten.

N°. 12. Voor bladz. 28, reg. 7.

Uit het hier aangemerkte over de Balie-welsprekendheid leide, bid ik, niemand af, als of ik de onbeschaamdheid hadde te willen beweren, dat er onder onze tegenwoordige Redenaars, voor hoven, vierscharen en regtbanken, geene zeer welsprekende en welschrijvende mannen zouden gevonden worden. Er zijn er een aantal, hier en elders, maar ik oordeel alleen over hetgeen er van Nederlandsche Balie-welsprekendheid in druk bekend is, en dit is slechts zeer weinig, zoodat ik ten minste, als ik in mijne avondvoorlezingen over de Redekunst voorbeelden van hedendaagsche Balie-welsprekendheid noodig heb, dezelve dikwerf wel vertalen moet en bij menigte vertaald heb uit Fransche Pleitredenaars. Hoe veel voortreffelijks is er echter ook niet te vinden in de werken van een' LE MAISTRE, PATRU, D'AGUESSEAU, COCHIN, SERVAN, LOYSEAU DE MAULÉON, DUPATY, BERGASSE, TERRASSON, LALLY-TOLENDAL en de lateren BONNET, DUPIN, BELLART, BILLECOCQ en een aantal anderen, die allen, de eene meer, de andere minder, zoo door bondigheid en grondigheid van redekaveling, als door eenvoudigheid, netheid en bevalligheid, of wel, waar zulks in zeer gewigtige, belangrijke en ernstige gedingen vereischt wordt, door stoutheid en verhevenheid van stijl uitmunten. Men moet er inderdaad over verbaasd staan, dat reeds

voor

Digitized by Google

voor een paar honderd jaar de Franſche Letterkunde zulke treffelijke ſtukken van Geregtelijke zeggenskracht heeft opgeleverd, maar het bevreemdt minder, als men in het oog houdt, dat hetgeen de Franſchen *Colléges de Rhétorique* en *Cours de belles lettres* heeten bij hen altijd zeer gebloeid heeft, en dat de beoefening van de Franſche taal en den Franſchen ſtijl bij welopgevoede Franſchen altijd een voornaam vak van letteroefening, eene hoofdliefhebberij geweest is. Trouwens, indien met de beoefening der Ouden ook die van onze eigene taal en ſchrijvers niet gepaard gaat, zie ik niet in, wat groot nut er uit de Ouden *voor onzen ſtijl* te trekken zij. Wij lezen toch, hoop ik, CICERO niet blootelijk, om te leeren, dat CICERO goed geſproken en geſchreven heeft, maar om ook zelve, in navolging van CICERO, *en op eene wijze, naar den aard van onze taal, naar de behoefte van onzen tijd en van onze betrekkingen en omſtandigheden berekend*, goed te kunnen ſpreken en ſchrijven. Wat toch heeft het, door verzuim hiervan, zoo velen onzer Kanſelredenaren van vroeger eeuw gebaat, dat zij Latijn en Grieksch verſtonden, daar hunne, in het Nederlandsch opgeſtelde, leerredenen van taalfeilen, van ſtroefheden en bastaardwoorden wemelen, en, wat nog erger is, alom blijken van ſmakeloosheid en wanſmaak dragen. Men vergelijke daar eens redevoeringen van een' BOSSUET, MASSILLON, BOURDALOUE, SAURIN en andere uitheemſche kerkredenaars, van voor een anderhalf honderd jaren en vroeger tegen, en men zal gevoelen, dat het niet genoeg is Griekſche en Latijnſche woorden en denkbeelden te kennen, maar dat men er ook in zijne eigene taal, in zijnen eigenen ſtijl, in zijne eigene Letterkunde een verſtandig en oordeelkundig gebruik van moet weten te maken.

N°.

Digitized by Google

Over het gebrekkige onzer Kanſel-welſprekendheid van vroeger dagen raadplege men onder anderen het onlangs uitgekomene ſcherpzinnige werk van den Amſterdamſchen kerkleeraar W. BROES, dat ten opſchrift voert: *De Engelſche Hervormde kerk, benevens haren invloed op onze Nederlandſche, van den tijd der Hervorming aan.* Deel II, bladz. 148 (*).

N°. 13. Voor bladz. 29.

Mogt één band van taal, van belang en van eene door geloofsdweeperij onaangevochtene godsdienſtige verdraagzaamheid vroeg of laat al de Nederlanden, die door keizer KAREL DEN VIJFDEN niet te onregt de parel zijner kroon ge-

(*) Zie hier uit het aangehaalde werk van den Heer BROES een ſtaaltje van vroegere Nederlandſche kanſel-welſprekendheid. UITENBOGAART (zegt de Schrijver in eene aanteekening op bladz. 333 van het tweede deel) wiens geleerdheid, verſtand en oordeel bekend en beroemd is, de wanhoop en vertwijfeling van Herodes volgens Matth. XVI: 2 afſchilderende, laat zich dus omtrent hem uit: „Wie dicteert Herodi dit? (dat hem zoo wanhopig doet worden) wie zegt, wie tuigt hem dit? Niemand, dan zijn eigen gemoed en conſcientie. 't Is dat manneke, dat daar binnen zit! 't Is dat wroegerke, dat lang geſlapen hebbende, nu wakker houdt. Dat komt ſcherp manen, en wil precies betaald zijn, beide van kapitaal en interest, met parate executie. Dat manneke volgt hem, en houdt hem al telken maal het papierken voor de neus. Ziet mijne Heeren en Vrienden! lieve Christenen! zoodanig zijn de propoosten en werkingen van eene kwade conſcientie. Zoo kwelt, zoo ontſtelt, prikkelt en wroegt ze den mensch, daar zij bij logeert." — Een voorbeeld uit BORSTIUS, die in zijn' tijd voor zeer welſprekend gehouden werd, is van nog erger' ſtempel. —

Digitized by Google

genoemd werden, naauw omvatten, dan ware onzer Vaderlandſche fraaije Letterkunde wis nog eens Européaanſche vermaardheid beſchoren. Tot hiertoe heeft zij in wat enge kringen rondgeloopen, en moest wel eens uit dien hoofde hier en daar wat *klein-landsch* en bekrompen uitvallen.

Digitized by Google

ZINSTORENDE DRUKFEILEN.

Op bladz. 10, reg. 11 van onder, ſtaat *épier*; lees: *crier.*
— bladz. 22, ſtaat *Jan Oene*, lees: *van Oene.*

Digitized by Google

Digitized by Google